Veli-Pekka Viljanen

HE 37/2017 vp LAIKSI POLIISILAIN 2 LUVUN MUUTTAMISESTA

Eduskunnan perustuslakivaliokunta 6.9.2017

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi poliisilain turvallisuustarkastussääntelyä. Turvallisuustarkastus merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa suojattuun henkilökohtaisen koskemattomuuteen. Tähän oikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Sääntely sivuaa myös perustuslain 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa, sillä vaaraa aiheuttavat tai muutoin kielletyt esineet ja aineet on otettava tarvittaessa tarkastettavalta pois (ks. esim. PeVL 11/2005 vp, s. 7). Toisaalta toimivaltuudelle on lähtökohtaisesti osoitettavissa perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävät perusteet, koska toimivaltuuden avulla pyritään takaamaan perusoikeutena myös turvatun henkilökohtaisen turvallisuuden toteutuminen samoin kuin oikeudenkäynteihin liittyvänä oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevien perusoikeussäännösten (PL 21 §) toteutuminen. Toimivaltuudella on lisäksi yhtymäkohtia kokoontumisvapauden (PL 13 §) häiriöttömälle käyttämiselle (PeVL 5/1999 vp, s. 3).

Poliisilaki on säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PeVL 67/2010 vp) ilman, että valiokunta tuossa yhteydessä puuttui erikseen poliisilain 2 luvun 12 §:n turvallisuustarkastuksia koskevaan sääntelyyn. Valiokunta on kuitenkin aiemmin tarkastellut nimenomaisesti nykysääntelyn taustalla ollutta aiemman poliisilain turvallisuustarkastuksia koskevaa sääntelyä.

Vuonna 1999 perustuslakivaliokunta piti tavallisen lainsäätämisjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä, että turvallisuustarkastustoimivaltuus rajattiin kaikkien yleisten kokousten ja yleisötilaisuuksien sijasta koskemaan vain erityistä suojelua edellyttäviä kokouksia ja yleisötilaisuuksia (PeVL 5/1999 vp, s. 3-4). Vuonna 2005 valiokunta piti liian väljänä turvallisuustarkastusvaltuuden ulottamista sellaisten esineiden ja aineiden hallussapitoon, joilla voidaan haitata järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä tilaisuudessa (PeVL 11/2005 vp, s. 7-8).

Aikaisempaan verrattuna ehdotettu uusi poliisilain 2 luvun 12 a § laajentaisi jonkin verran poliisin turvallisuustarkastustoimivaltuuksia nykyiseen verrattuna. Nykyinen sääntely koskee oikeudenkäyntien ohella ”erityistä suojelua edellyttäviä” kokouksia, yleisötilaisuuksia tai muita vastaavia tilaisuuksia. Uusi muotoilu laajentaisi turvallisuustarkastussäännöksen soveltamisalan koskemaan myös ”erityistä valvontaa edellyttäviä” yleisötilaisuuksia. Muutoksen sisällöllinen merkitys jää jossain määrin avoimeksi. Perustelujen mukaan erityisen valvonnan tarve voi johtua tilaisuuden erityisluonteesta tai esimerkiksi siitä, että olisi perusteltua aihetta epäillä, että tilaisuuteen osallistuvilla on hallussaan kiellettyjä esineitä tai aineita. Tilaisuuden erityisluonteen vuoksi valvontaa voisivat perustelujen mukaan edellyttää esimerkiksi musiikkifestivaalien kaltaiset massaviihdetapahtumat (HE, s. 12). Arvioni mukaan tämä pykälän soveltamisalaan laajennus ei vielä muodostu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi edellyttäen, että käsitettä ei tulkita sillä tavoin laajasti, että se kattaisi lähes minkä tahansa poliisin läsnäoloa edellyttävän yleisötilaisuuden.

Ehdotetun 2 luvun 12 a §:n mukaan turvallisuustarkastus voitaisiin nykysääntelystä poiketen tehdä myös säännöksen tarkoittamiin tilaisuudessa tai tilaisuuteen osallistavien majoitustiloissa paikalla oleville – nykysääntelyn rajoittuessa koskemaan tilaisuuteen saapuvia, sieltä poistuvia tai tilaisuuden järjestämispaikan tai majoitustilojen välittömässä läheisyydessä olevia henkilöitä. Perustelujen mukaan tilaisuuden järjestämisympäristö ja turvallisuus- tai järjestyshäiriöriski saattavat edellyttää sitä, että turvallisuustarkastus suoritetaan myös tilaisuuden järjestämisalueella (HE, s. 11). Käsitykseni mukaan tällainen soveltamisalan laajennus on turvallisuustarkastuksen tarkoitus huomioon ottaen perusteltu, eikä muodostu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi.

Poliisilain 2 luvun 12 §:n voimassa olevan sanamuodon mukaan poistuvan henkilön tarkastaminen edellyttää tilaisuudessa tai majoitustiloissa järjestyshäiriönä tai muutoin ilmennyttä erityistä syytä. Tämä rajoitus on poistettu ehdotuksesta ilman, että poistoa olisi erikseen hallituksen esityksessä perusteltu. Kun otetaan huomioon, että turvallisuustarkastusvaltuus ulottuu joka tapauksessa tilaisuuden järjestämispaikan välittömässä läheisyydessä oleviin, ei muutoksen merkitys muodostune kovin suureksi. Perustelujen mukaan poistuvalla henkilöllä näet tarkoitetaan poistumassa olevaa, mutta vielä tilaisuuden tai tapahtuman tai siihen liittyvien majoitustilojen alueella tai niiden välittömässä läheisyydessä (HE, s. 13).

Merkittävin muutos voimassa olevan lakiin verrattuna olisi se, että turvallisuustarkastus voitaisiin suorittaa paitsi vaarallisten esineiden varalta, myös sen varmistamiseksi, ettei henkilöllä

ole hallussaan esineitä ja aineita, joiden hallussapito tilaisuudessa on muuten laissa tai lain nojalla kielletty (12 a §:n 1 momentti). Perustelujen mukaan tämä laajentaisi poliisilaissa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen piirin kattamaan esimerkiksi kokoontumislain 23 §:n 3 momentin nojalla tilaisuudessa kielletyt alkoholijuomat ja muut päihdyttävät aineet sekä kokoontumislain 20 §:n nojalla annetun määräyksen mukaan tilaisuudessa kielletyt esineet ja aineet samoin kuin rikoslain 50 luvussa tarkoitetut laittomasti hallussa olevat huumausaineet (HE, s. 11).

Perustelujen mukaan sääntelyn tarkoituksena on muun muassa estää laitonta huumausaineiden viemistä yleisötilaisuuksien järjestämisalueelle ja näin estää huumausaineiden laitonta levittämistä yleisötilaisuuksissa (HE, s. 15). Tältä osin sääntelyn taustalla on perusoikeuksien turvaamiseen ja rikosten estämiseen liittyviä hyväksyttäviä syitä. Muiltakin osin on kyse esineistä ja aineista, joiden hallussapito tilaisuudessa on nimenomaisesti laissa tai lain nojalla kielletty ja turvallisuustarkastusoikeuden ulottaminen koskemaan niitä on siinä mielessä perusteltua. Jossain määrin ongelmallisena voidaan pitää, että tarkastuksen toimittaminen tällaistenkaan esineiden ja aineiden osalta ei edellyttäisi konkreettista epäilyä kyseisten esineiden tai aineiden olemassa olosta. Toisaalta on otettava huomioon, että turvallisuustarkastusoikeus rajautuu tilaisuuksiin niiden erityisluonteen perusteella. Lisäksi poliisimiehellä on turvallisuustarkastusoikeus vain ”sillä tavoin ja siinä laajuudessa kuin tilanne välttämättä edellyttää” (2 luvun 12 a § 1 mom.). Tämä rajaus asettaa merkittävän pidäkkeen turvallisuustarkastusoikeuden liian pitkälle menevälle käytölle.

Edellä esitetyin perustein katson, etteivät ehdotetut poliisin turvallisuustarkastusoikeuden laajennukset ole valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisia. Arvioni mukaan hallituksen esityksen sisältämä ehdotus laiksi poliisilain 2 luvun muuttamiseksi voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.